

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล: การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ

The Development of a Community Participation Model in Organizing Non-Formal and Informal Education Centers: An Application of Confirmatory Factor Analysis and Action Research

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล และคณะ

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ๒) ตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ๓) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลและ ๔) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ผลการวิจัย พบว่า ๑) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๕ ด้าน ๑๕ ตัวบ่งชี้ ๒) ผลการตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2/df = 1.97$, RMSEA = 0.06, SRMR = 0.04, NFI = 0.93, GFI = 0.93, PGFI = 0.57) ๓) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลคือการทำหน้าที่ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน ๔) ข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ระหว่าง ๓.๙๒ ถึง ๔.๐๔) และความเป็นไปได้ (ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ระหว่าง ๔.๐๐ ถึง ๔.๓๑) ในการนำไปสู่การปฏิบัติ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน/การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย/กศน.ตำบล

Abstract

The aims of the research were to: 1) identify the indicators and factors of community participation in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers; 2) examine the appropriate integration of indicators and confirmatory factors of community participation in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers for which the researcher developed the theory from the empirical data; 3) develop a community participation model in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers; and 4) propose policy recommendations for community participation in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers. The results were as follows:

1) Community participation in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers consisted of 5 factors and 15 indicators. 2) The results of the examination of the appropriate integration of indicators and confirmatory factors of community participation in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers for which the researcher developed the theory from the empirical data were in accordance with the data ($\chi^2/df = 1.97$, RMSEA = 0.06, SRMR = 0.04, NFI = 0.93, GFI = 0.93, PGFI = 0.57). The weight value of those 15 indicators were reviewed as positive (between the range of 0.69 to 0.91). 3) The development of a community participation model in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers defined as the participation of community members in organizing non-formal and informal education for sub-district non-formal education centers based on the 5 factors. 4) Policy recommendations were at an appropriate score (mean ($\bar{X}$) between 3.92 to 4.08) and probability score (mean ($\bar{X}$) between 4.00 to 4.31) in the implementation.

KEYWORDS: COMMUNITY PARTICIPATION/ORGANIZING NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION/SUB-DISTRICT NON-FORMAL EDUCATION CENTERS

บทนำ

อดีตที่ผ่านมาปัญหาสำคัญในการพัฒนา กศน.ตำบล (เดิมคือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) คือ กศน.ตำบลไม่ได้รับความร่วมมือกับชุมชนทำให้ไม่ได้เป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน ชุมชนไม่ได้ประโยชน์จาก กศน.ตำบลเท่าที่ควร การส่งเสริมบุคลากรที่มีความสามารถในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนายังมีน้อย ชุมชนขาดความสนใจในกิจกรรมท้องถิ่น ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเนื่องจากไม่เข้าใจในรูปแบบการดำเนินงานอย่างแท้จริง ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ กศน.ตำบลในการวางแผนและเสนอแนวทางในการดำเนินงาน การบริหารและการจัดกิจกรรม การจัดหาทรัพยากรสนับสนุน การกำกับดูแล และการประเมินผล ยังคงเป็นปัญหาในการดำเนินงาน (สุนทร คำเวบุญ, ๒๕๔๕; เฉลียว วาปีกัง, ๒๕๔๙; นิรันดร์ ปาปะโซ, ๒๕๔๙; พงษ์สิทธิ์ นันทญา, ๒๕๔๙; สุจินต์ กลัดประสิทธิ์, ๒๕๕๐)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเนื่องจากมีปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และพระราชบัญญัติศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ก็เริ่มมีแนวทางชัดเจนมากขึ้นแต่สาระตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังคงเป็นแนวทางกว้างๆที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดและหลักการการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์วิจัยหารูปแบบวิธีการที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับสถานศึกษาและสร้างความมั่นใจว่าชุมชนมีส่วนร่วมใน

การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาถือว่าเป็นเรื่องยากต่อการริเริ่มเป็นกระบวนการเพื่อสู่ทิศทางหรือเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาอย่างรวดเร็ว ประเด็นที่นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้อย่างไรจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายให้กับผู้บริหารการศึกษาครูอาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาทุกระดับและการดำเนินการต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังมีการวางแผนที่รัดกุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบล ที่ดำเนินการก่อตั้งตามนโยบายของรัฐบาลให้ครบทุกตำบลภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งในบางศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลก็ประสบผลสำเร็จและบางศูนย์ก็กำลังอยู่ระหว่างดำเนินการในการก่อตั้ง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดย การได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการดำเนินการโดยมีรูปแบบที่เหมาะสม (สุนทร คำเวบุญ, ๒๕๔๕; เฉลียว วาปีกัง, ๒๕๔๙; นิรันดร์ ปาปะโซ, ๒๕๔๙; พงษ์สิทธิ์ นันทญา, ๒๕๔๙; สุจินต์ กลัดประสิทธิ์, ๒๕๕๐)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยการประยุกต์ใช้การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิธีเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพร่วมกันในการนำไปสู่คำตอบการวิจัยในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

๒. เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

๓. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

๔. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยดำเนินการวิจัยออกเป็น ๔ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

การวิจัยในระยะนี้เป็นการศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้องค์ประกอบเบื้องต้นในการนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ในขั้นตอนที่ ๒

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนารูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยผู้วิจัยนำองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ มากำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้เพิ่มเติมและพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมกับตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในชุมชน จำนวน ๓๐ คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Schedule) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล แล้วพัฒนาเป็นรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลต่อไป

ระยะที่ ๒ การตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยนำรูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล มากำหนดเป็นข้อคำถามในแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล ซึ่งข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล จำนวน ๓๐ แห่ง โดยแต่ละแห่งเก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนร่วมในชุมชน (หัวหน้า กศน. ตำบล คณะกรรมการ กศน. ตำบล ภาศิเครือข่าย วิทยากร/ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้เข้ารับบริการ/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้) แห่งละ ๑๐ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๐๐ คน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โดยใช้โปรแกรมลิสเรล (LISREL) version 8.53

ระยะที่ ๓ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล

การพัฒนาเป็นรูปแบบนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบลต่อไปมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การพัฒนา (ร่าง) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล ด้วยการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ตามขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการของ Cohen and Manion (1992) ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การจำแนกปัญหา ๒) การอภิปรายเบื้องต้น ๓) การรวบรวมรายงานการวิจัย ๔) การสังเคราะห์และประมวลองค์ความรู้ ๕) การเลือกขั้นตอนการวิจัย (Plan) ๖) การเลือกขั้นตอนการประเมิน (Observe) ๗) การปฏิบัติกิจกรรม (Act) และ ๘) การสะท้อนผล (Reflex) กับกศน. ตำบลที่ประสบความสำเร็จ (The Best Practice) ในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นคือกศน. ตำบลเกาะเรียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยแบบบันทึกเอกสารแบบสังเกตสภาพแวดล้อมแบบบันทึกการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของกศน. ตำบล/แขวงแบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล/แขวงและเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจสอบ (ร่าง) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็น

ไปได้ ด้วยการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา (Educational Connoisseurship) จำนวน ๑๓ คน ในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) ต้องมีค่าตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป จึงจะยอมรับองค์ประกอบของรูปแบบในด้านนั้นๆ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในเนื้อหาสาระและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ที่สมบูรณ์

ระยะที่ ๔ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

การวิจัยในระยะนี้เป็นการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดทำ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยจากผลการศึกษาที่ผ่านมา โดยเฉพาะการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งข้อค้นพบในการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ประกอบกับการศึกษานโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยมาตีความ (Interpret) ร่วมกับการศึกษานโยบาย

ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) ออกมาเป็นประเด็นที่สนใจตามลำดับความสำคัญ

ขั้นตอนที่ ๒ การตรวจสอบ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ด้วยการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา (Educational Connoisseurship) จำนวน ๑๓ คน ในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) ต้องมีค่าตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป จึงจะยอมรับองค์ประกอบของข้อเสนอเชิงนโยบายในด้านนั้นๆ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในเนื้อหาสาระและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ที่สมบูรณ์

อภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย โดยนำเสนอเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ การศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ๑๕ ตัวบ่งชี้ ดังนี้

๑. ด้านการวางแผนดำเนินงาน (Planning) ประกอบด้วย ๑.๑ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ๑.๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวทางการดำเนินงาน ๑.๓ การมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม หรือโครงการ ๑.๔ การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา/วิเคราะห์ปัญหา ๑.๕ การมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการ/วิเคราะห์ความต้องการและ ๑.๖ การมีส่วนร่วมในการสรรหาหรือแต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคลากรใน กศน.ตำบล

๒. ด้านการดำเนินงาน (Implementation) ประกอบด้วย ๒.๑ การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้/โครงการต่างๆ ๒.๒ การมีส่วนร่วมในการจัดหาและสนับสนุน เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และแรงงานและ ๒.๓ การมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลการดำเนินงาน

๓. ด้านการประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย (Public Relations and Coordinating with Networks) ประกอบด้วย ๓.๑ การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้/โครงการต่างๆและ ๓.๒ การมีส่วนร่วมในการประสานงานและแสวงหาภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา

๔. ด้านการติดตามผลและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ประกอบด้วย ๔.๑ การมีส่วนร่วมในการติดตามผลการจัดการศึกษา และ ๔.๒ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษา

๕. ด้านการร่วมรับประโยชน์ (Benefit Sharing) ประกอบด้วย ๕.๑ การมีส่วนร่วมใน

การร่วมรับประโยชน์จากการศึกษาที่จัดขึ้นและ ๕.๒ การมีส่วนร่วมในการร่วมรับประโยชน์จากสถานศึกษา

ตอนที่ ๒ การตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการตรวจสอบความกลมกลืนของตัวบ่งชี้และองค์ประกอบเชิงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังจากปรับโมเดลแล้ว พบว่า โมเดลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2/df = 1.97$, RMSEA = 0.06, SRMR = 0.04, NFI = 0.93, GFI = 0.93, PGFI = 0.57) หมายความว่าตัวบ่งชี้และองค์ประกอบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมานี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา กศน.ตำบล ในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองโดยเรียงลำดับความสำคัญตามน้ำหนักขององค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล คือ ด้านการดำเนินงาน (ACT) ด้านการวางแผนดำเนินงาน (PLAN) ด้านการประชาสัมพันธ์และประสานงานภาคีเครือข่าย (PUB) ด้านการประเมินผลและ

ติดตามผล (EVAL) และด้านการร่วมรับประโยชน์ (BEN) เห็นได้ว่าด้านการดำเนินงานมีความสำคัญมากที่สุด และทุกด้านยกเว้นด้านการร่วมรับประโยชน์ มีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับสูง (ระหว่าง ๐.๔๒ – ๐.๙๙) ส่วนด้านการร่วมรับประโยชน์มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ ๐.๔๗ ซึ่งถือว่าน้อยมาก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กศน.ตำบล ในพื้นที่ควรสร้างความเข้าใจกับบุคคลในชุมชนให้เห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล และเห็นถึงความสำคัญของประโยชน์ที่จะได้รับการมีส่วนร่วมนั้น อาจเป็นผลให้บุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมที่เล็งเห็นถึงประเด็นการร่วมรับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมเช่นกัน (สุวัฒน์ มุทเมธา, ๒๕๒๔; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชุดา ปาณปณัน, ๒๕๔๖; Cohen & Uphoff, 1980; UNESCO, 1999; UNESCO et al., n.d.)

ตอนที่ ๓ การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ องค์ประกอบคือ ๑) ความเป็นมาและแนวคิดสำคัญ ๒) นิยามศัพท์ที่ใช้ในรูปแบบ และองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ และ ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลโดยมีปัจจัย

สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ประกอบด้วย ๑) บุคลิกภาพของหัวหน้า กศน.ตำบล กล่าวคือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรับผิดชอบ มีการสื่อสารอย่างชัดเจน มีการให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีความใกล้ชิด และเข้าถึงคนในชุมชนอย่างแท้จริงเป็นตัวหลักที่ทำหน้าที่ประสานงานให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเกิดความอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ซึ่งหัวหน้า กศน.ตำบล เป็นตัวกลางสำคัญในการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนงานของ กศน.ตำบลให้ดำเนินไปได้อย่างสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ อมรวิรัช นาคทรพ และคณะ (๒๕๕๑) ที่นำเสนอปัจจัยด้านผู้นำซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ๒) การสร้างแรงจูงใจ กล่าวคือ การปลุกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษา โครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนเพราะสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริงทำให้มีงานทำ เป็นต้น เมื่อคนในชุมชนเห็นความสำคัญจุดนี้ร่วมกันจะทำให้มีส่วนร่วมเกิดความอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pauline (2003) ที่กล่าวว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเนื่องจากชุมชนไม่เข้มแข็งและขาดแรงกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนั้นการสร้างกระบวนการทำให้ชุมชนเข้มแข็งและเสริมแรงของชุมชนจะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น และ ๓) การได้รับ

การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย กล่าวคือ การได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ การได้รับการสนับสนุนอาคารสถานที่และค่าสาธารณูปโภคจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในการประสานงานกับชาวบ้าน การได้รับความรู้จากวิทยากร/ปราชญ์ชาวบ้านโดยไม่มีค่าตอบแทน การได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครในชุมชน ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างราบรื่น และปัจจัยเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลประกอบด้วย ๑) ประชาชนทุกคนในชุมชนต้องตระหนักถึงความสำคัญและเห็นประโยชน์ของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เนื่องจากบางคนไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนที่ กศน. โดยมีทัศนคติที่ว่า กศน.จัดการเรียนการสอนไม่มีคุณภาพ ทำให้ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ดังนั้นการสร้างความตระหนักและแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ๒) มีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึง เนื่องจากบางครั้งการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง มีการรับรู้เฉพาะในวงแคบหรือมีการประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง ทำให้คนในชุมชนไม่รับทราบข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลเพราะการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนติดตามข่าวสารได้อย่างทันทั่วทั้งที่ เกิดความคล่องตัวในการดำเนินการต่างๆ กับ กศน.ตำบล ๓) มีสิ่งสนับสนุน

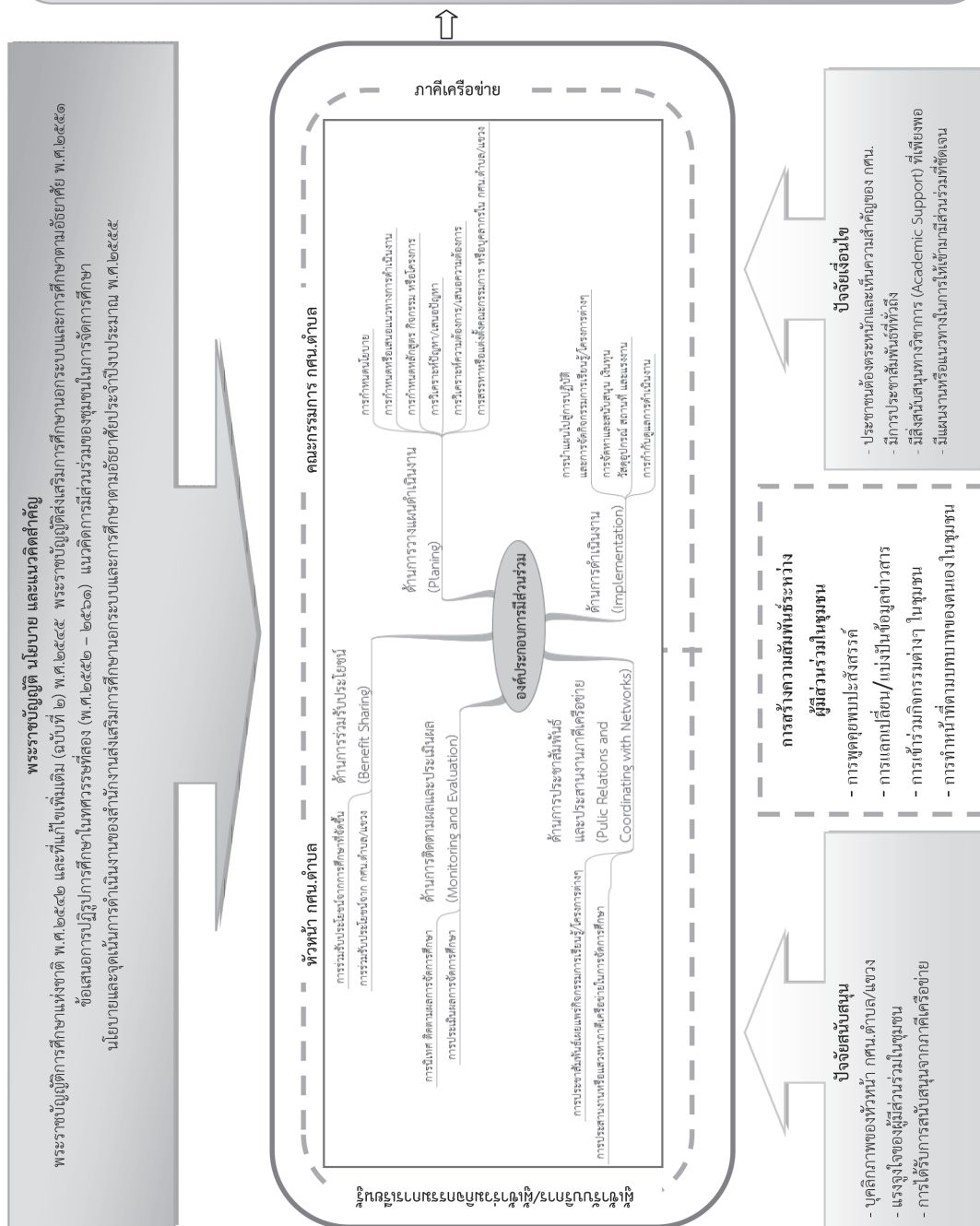
ทางวิชาการ (Academic Support) ที่เพียงพอเนื่องจากปัจจุบันงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอต่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจที่สินค้ามีราคาสูง ทำให้ซื้ออุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนได้น้อยลงไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเกิดความท้อแท้และเบื่อหน่ายให้การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลอาจเนื่องมาจากจะต้องมาระดมสรรพกำลังอีกมากที่ต้องมาใช้ในการดำเนินการของ กศน.ตำบล และเป็นผลสืบเนื่องในข้อต่อไป กล่าวคือ ถ้าหากมีแผนงานหรือแนวทางที่ชัดเจนในการให้เข้ามามีส่วนร่วมก็อาจจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนมามีส่วนร่วมมากขึ้น และ ๔) มีแผนงานหรือแนวทางในการให้เข้ามามีส่วนร่วมที่ชัดเจน เนื่องจากผู้มีส่วนร่วมในชุมชนมีงานประจำอยู่แล้วหรือบางคนต้องออกไปรับจ้างทำงานเพื่อหารายได้ ทำให้ไม่มีเวลาเต็มที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหากมีระบบหรือกลไกที่ชัดเจนจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เป็นผลให้การดำเนินงานของ กศน.ตำบลเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลสามารถสรุปและอธิบายโดยแผนภาพทางความคิดได้ดังนี้

การพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล:
การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ

โครงการ/กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล

๑. โครงการสร้างผู้นำเพื่อชุมชนเข้มแข็ง
๒. โครงการเสริมสร้างความรู้สู่ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยกิจกรรมมูมรักการอ่านประจำหมู่บ้าน กิจกรรมห้องสมุดหมุนเวียน กิจกรรมพี่สอนน้อง (การเรียนรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่) และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประชาชนบ้าน/หมู่บ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น
๓. โครงการฝึกอบรมผู้ประกอบการประกอบอาหาร/ขนมกิจกรรมการถนอมอาหารกิจกรรมทำมีโอ/งานประดิษฐ์กิจกรรมการเสริมสวยกิจกรรมช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า

๗๑ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามนโยบายของ กศน. ตำบล
แผนภาพที่ ๑

ตอนที่ ๔ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. ตำบล

ข้อเสนอเชิงนโยบายการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลผู้วิจัยนำเสนอการ
อภิปรายผลดังประเด็นต่อไปนี้

๔.๑ ประเด็นด้านภาครัฐ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาครัฐ เช่น สำนักงาน
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ฯลฯ
ต้องส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันข้อเสนอเชิง
นโยบายให้เป็นรูปธรรม ทั้งการพัฒนาศักยภาพ
ของหัวหน้า กศน.ตำบล/แขวงให้เป็นนักจัดการ
ความรู้และผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้
สอดคล้องกับชุมชนรวมถึงต้องกำหนดแนวทาง
ในการให้ผู้มีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล/แขวงในทิศทางที่
เหมาะสม โดยมีระบบและกลไกกำหนดเป็นแผน
งานหรือแนวทางที่ชัดเจนนอกจากนี้ยังต้อง
ส่งเสริมและพัฒนาให้ กศน.ตำบล/แขวงเป็นองค์กร
แห่งการเรียนรู้ ทั้งหัวหน้า กศน.ตำบล/แขวงและ
ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
โดยการพัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้การมี
ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล/แขวง
เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยของ กศน.ตำบล/แขวง ระหว่าง กศน.
ตำบล/แขวง ทั่วประเทศ เป็นกลไกในการพัฒนา

ให้ กศน.ตำบล/แขวง ประสบความสำเร็จในการ
ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ
ต้องแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทั้งใน
และต่างประเทศ รวมถึงการสร้างมาตรการจูงใจ
ให้แก่ภาคีเครือข่ายในการมีส่วนร่วมในการจัดการ
ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ
กศน.ตำบล ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การประกาศ
เกียรติคุณ ยกย่องการให้รางวัล และการกำหนด
มาตรการทางภาษี อาทิ การลดหย่อนภาษี เป็นต้น
ตลอดจนยกย่องและเผยแพร่การมีส่วนร่วมของ
ชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการ
ศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ดี เพื่อเป็น
ขวัญและกำลังใจแก่ผู้มีส่วนร่วมนั้นๆ และเป็น
แบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนอื่นซึ่งเป็นข้อเสนอเชิง
นโยบายที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ. ๒๕๕๑

๔.๒ ประเด็นภาคเอกชน

องค์กรธุรกิจมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับ กศน.ตำบล
เพื่อเป็นการบริการสังคมและแสดงออก
ถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ
(Corporate Social Responsibility: CSR) ใน
ส่วนที่สนับสนุนตามลักษณะการประกอบธุรกิจ
เพื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์กิจกรรม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
เช่น กลุ่มบริษัทธุรกิจเครือข่ายผู้ให้บริการด้าน
การสื่อสารโทรคมนาคมควรมีส่วนร่วมในการ
สนับสนุนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง
สาธารณะอย่างน้อยตำบลละ ๑ จุด ทั่วประเทศ
เพื่อขยายโอกาสทางการสื่อสาร ลดความเหลื่อมล้ำ
ของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารช่วย

ยกระดับคุณภาพชีวิตและการศึกษาของคนในประเทศซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีมาตรการขยายเครือข่าย Free Wi-Fi ทั่วประเทศ นอกจากนี้กลุ่มบริษัทที่เกี่ยวข้องกับสื่อโทรทัศน์และวิทยุควรมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทางสื่อต่างๆ อาทิเช่น โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ ตลอดจนผ่านทางสื่อ e-learning และเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Online Social Network) ทั้งนี้การจัดการให้บริการดังที่กล่าวมาแล้วต้องคำนึงถึงผลในระยะยาวในเรื่องของความสม่ำเสมอในการบริการ การอัปเดตข้อมูลที่ทันสมัย และการบำรุงรักษา เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งสนับสนุนเหล่านี้อย่างแท้จริง

๔.๓ ประเด็นภาคประชาสังคม

การรวมกลุ่มของประชาชนในตำบลโดยการจัดให้มีเวทีประชาคมทุกตำบล เพื่อดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางที่เหมาะสมในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล จะทำให้ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความเข้าใจหรือทัศนคติที่ตรงกัน นอกจากนั้นนโยบายการจัดตั้งกองทุนในชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ในการระดมทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่ว่าจะเป็น เงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ แรงงาน รวมถึงทุนทางสังคมต่างๆ อย่างเหมาะสมซึ่งนโยบายนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการสนับสนุนและผลักดันจากภาครัฐร่วมด้วย ตลอดจนการมีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง

๔.๔ ประเด็นภาคประชาชนทั่วไป

รณรงค์ให้ประชาชนทุกคนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและเห็นประโยชน์ของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทร่วมกันสร้างค่านิยมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ตลอดจนแสวงหาอาสาสมัครซึ่งเป็นคนในชุมชนมาช่วยในการดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล และให้ กศน.ตำบลทุกพื้นที่สร้างและพัฒนาเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญาไทย ศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานโดดเด่น และผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ โดยให้มีการประสานการทำงานร่วมกันกับผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อประโยชน์ของผู้รับบริการ/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ส่งเสริมให้จัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. จากผลการวิจัย พบว่า ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล ในแบบเชิงรับ (Passive) มากกว่าเชิงรุก (Active) ดังนั้น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรให้ความสำคัญกับ กศน.ตำบลให้มากกว่านี้ โดยจัดให้มีระบบและ

กลไกการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาที่ชัดเจนอย่างเป็นระบบ และขยายไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อ ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตด้วย

๒. กศน.ตำบล เดิมคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) โดยความหมายคือ เป็นศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชน และชุมชนเป็น เจ้าของร่วมกัน ในยุคต่อมามีการประกาศเปลี่ยน ชื่อเป็น “กศน.ตำบล” ดังเช่นในปัจจุบัน ทำให้สื่อ ได้ว่าเป็นของ กศน. ไม่ใช่เป็นศูนย์ของชุมชนอีกต่อไป ทำให้เจตนารมณ์เดิมผิดเพี้ยนไปอาจส่งผล ต่อแรงจูงใจของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา ดังนั้น สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรตระหนักและทบทวนถึงปรัชญาและหลัก การในการจัดการศึกษาในชุมชนอีกครั้ง เพื่อสื่อ เจตนารมณ์ที่ชัดเจนในการดำเนินงานการจัดการ ศึกษาเพื่อชุมชน โดยชุมชน และชุมชนเป็นเจ้าของ ร่วมกัน

๓. การได้มาซึ่งครู กศน. ที่ปฏิบัติหน้าที่ให้ กศน.ตำบล เป็นบุคคลที่ผ่านการสอบคัดเลือกจาก สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการ ศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนิ การสอบคัดเลือกครู กศน.ตำบล ซึ่งประกาศรับ จากบุคคลทั่วไป มิใช่การคัดเลือกจาก สำนักงาน ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอ หรือ จากคณะกรรมการ กศน. ที่เคยคัดเลือกจากผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในตำบลนั้นๆ ทำให้แหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า กศน.ตำบล มีลักษณะ คล้ายหน่วยราชการขนาดย่อมที่มีบทบาทในการ บริหารจัดการศึกษา บทบาทของคนในชุมชนเอง มีส่วนร่วมในการดำเนินการค่อนข้างน้อย และ ต่อมาได้ยกระดับปรับตำแหน่งครูศูนย์การเรียนรู้

ชุมชนเป็นพนักงานราชการ ทำให้ครู กศน.เป็นคน ของหน่วยงานราชการมากขึ้น ดังนั้น การที่จะ ให้ครูสามารถทำงานเพื่อชุมชนได้เต็มที่ ควรเป็น คนในท้องถิ่นและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการ ทำงานในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนใน ชุมชนนั้นๆ แต่ยังคงมีการประเมิน กำกับ การปฏิบัติงานจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก คณะกรรมการของ กศน.ตำบล

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยด้านความสำเร็จการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล เพื่อ ดูขนาดอิทธิพลของตัวแปรองค์ประกอบการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบลที่ ส่งผลต่อปัจจัยด้านความสำเร็จการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล รวมทั้ง ศึกษาองค์ประกอบด้านอื่นคาดว่าจะส่งผลต่อ ปัจจัยด้านความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยของ กศน.ตำบล และวิเคราะห์เป็นความ สัมพันธ์เชิงสาเหตุ เพื่อศึกษาในมิติที่รอบด้าน

๒. ควรศึกษาอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัย ที่ส่งผลต่อความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยของ กศน.ตำบล

๓. เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ศึกษาเชิงคุณภาพ ณ กศน.ตำบลที่เดียว ดังนั้นในการศึกษาครั้ง ต่อไปควรศึกษาเพิ่มเติมในชุมชนที่หลากหลาย ที่มีบริบทแตกต่างกันไป ซึ่งจะทำได้

เปรียบเทียบได้ถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ปัจจัย
สนับสนุน และปัจจัยเงื่อนไข ว่าแตกต่างกัน
หรือไม่ อย่างไร

๔. ควรทำวิจัยต่อยอดในข้อเสนอเชิงนโยบาย
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.
ตำบล เพื่อจะได้ทราบถึงยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์

มาตรการ และกลยุทธ์ ที่ชัดเจนในการดำเนินงาน
ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล
โดยให้สามารถระบุได้ว่าผู้มีส่วนร่วมในชุมชน
กลุ่มใด รับผิดชอบในด้านใด มีบทบาทและหน้าที่
อย่างไร เพื่อความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เจลิยว วาปีกัง. (๒๕๔๙). การมีส่วนร่วมในการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ของคณะกรรมการศูนย์การ
เรียนรู้ชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการศึกษานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
วิชาการบริหารการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิรันดร์ ปาปะโซ. (๒๕๔๙). การพัฒนาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกับชุมชน
ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัด
ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- พงษ์สิทธิ์ นันทญา. (๒๕๔๙). ปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคมและจิตวิทยาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ
องค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพื้นที่อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และวิชญา ปาณปนฺนัง. (๒๕๔๖). กลยุทธ์คืนปัญญาสู่ชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนสาม
ประโยชน์กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจินต์ กลัดประสิทธิ์. (๒๕๕๐). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของคณะกรรมการ
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุนทร คำเวญญ. (๒๕๔๕). ความคิดเห็นของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อการ
มีส่วนร่วมในงานการศึกษานอกโรงเรียนด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.)
ในจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเพชรบุรี.
- สุวัฒน์ มุทเมธา. (๒๕๒๔). ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

อมรวิทย์ นาคทรัพย์ และคณะ. (๒๕๕๑). *การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.).

ภาษาอังกฤษ

Cohen, L., & Manion, L. (1992). *Research methods in practice*. London: Croom Helm.

Cohen, J., & Uphoff, D. (1980). *Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation rural development center*. New York: Cornell University.

Pauline, R. (2003). Community participation in school policy and practice in Malawi. *Compare*, 33, 1, 47-46. Retrieved July 21, 2004, from <http://cdnet3.car.chula.ac.th/hwweda/detial.nsp>

UNESCO. (1999). *Final report [of the] planning meeting on community learning centers, Dhaka, 21-26 September 1998*. Bangkok: Asia-Pacific Programme of Education for All, UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific.

UNESCO et al. (n.d.). *Manual for the implementation of community learning centers*. UNESCO: Principal Regional Office for Asia and the Pacific.

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน.ตำบล:
การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิจัยปฏิบัติการ

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล อาจารย์ประจำภาควิชาทฤษฎีและปฏิบัติ วิทยาลัยราชสุตา มหาวิทยาลัยมหิดล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ อีเมล: tum_nfe@live.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน
ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
๑๐๓๓๐ อีเมล: acworarat@yahoo.com

ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มติดตามประเมินผล
และสารสนเทศ กลุ่มแผนงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐ อีเมล: wirund@hotmail.com

หมายเหตุ: บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
ศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุน ๙๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”
กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช